

Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i
Linköpings stift 2004

STRÅ KYRKA

Strå socken
Vadstena kommun
Linköpings stift
Östergötlands län

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

STRÅ KYRKA

Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift
Delrapport december 2004

Innehåll

Innehåll.....	2
Inledning.....	3
Bakgrund.....	3
Syfte.....	3
Kulturminneslagen.....	3
Kulturhistorisk bedömning.....	3
Inventeringens uppläggning och rapport.....	4
STRÅ KYRKA.....	5
Socknen.....	5
Kyrkomiljön.....	6
Kyrkogården.....	7
Kyrkobyggnaden.....	7
<i>Exteriör beskrivning</i>	9
<i>Interiör beskrivning</i>	10
KULTURHISTORISK BEDÖMNING.....	13
Kyrkogården.....	13
Kyrkobyggnaden.....	13
HÄNDELSELISTA.....	13
BEFINTLIGA SKYDDSFORMER.....	16
KÄLLOR.....	17
Övriga inventeringar.....	17
Kartor.....	17

Inledning

Bakgrund

Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapsunderlaget för våra kyrkobyggnader och kyrkomiljöer genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering. På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen inom stiftets del av Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2004. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkobyggnader som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de kyrkobyggnader som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkans kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att skapa ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkan/kapellet och för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrko/kapellbyggnaden samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkobyggnader/kapell och kyrkomiljöer i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att skapa ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar av kyrkobyggnaden.

Kulturhistorisk bedömning

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, och Östergötlands län samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Bedömningen utgår från såväl den enskilda kyrkobyggnadens värden som kyrkomiljöns i sin helhet, men också till värden i förhållande till andra kyrkobyggnader i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkobyggnaden, en beskrivning av exteriör och interiör, fotografier och en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i denna rapport. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, vilket är ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

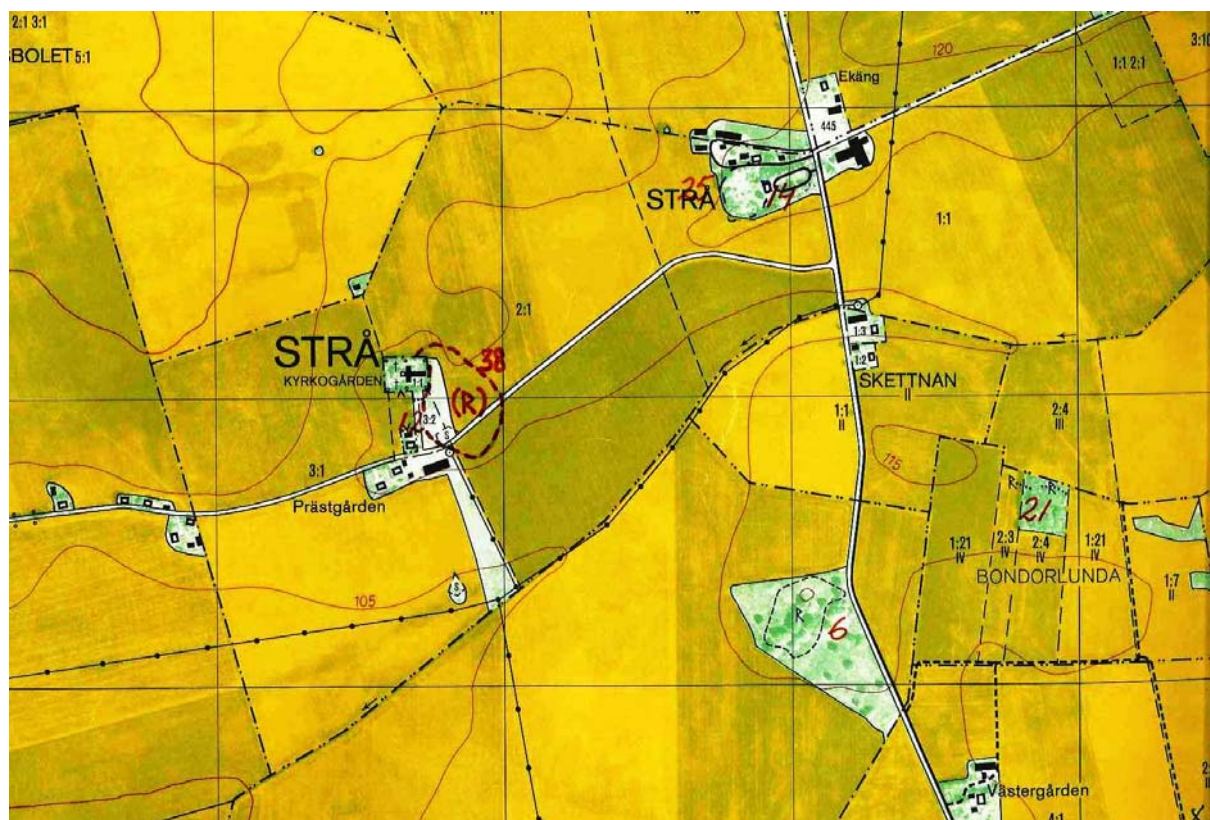
Fältarbetet, fotografering och rapportsammanställningen har utförts av antikvarie Anna Lindqvist vid Östergötlands läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

STRÅ KYRKA

Strå 4:1, Strå socken, Vadstena kommun, Dals härad, Östergötlands län och landskap, Linköpings stift

Strå socken är en medeltida socken och omnämns som *Straa*. Strå kyrka ligger som en solitär på en höjd ute på slätten. Kyrkan är uppförd av kalksten under 1100-talet med ett rektangulärt långhus, smalare kor med absid samt västtorn. Kyrkans nuvarande exteriöra utformning härrör från om- och tillbyggnader under 1600- och 1700-talen, då långhuset utvidgades åt norr, ett nytt rakslutet kor tillkom samt en ny tornavslutning. Fasaderna är putsade och taken är sedan mitten av 1800-talet skiffertäckta. Huvudingången är via tornet i väster och en separat ingång finns även till sakristian. Interiören präglas av ett flertal renoveringar och förändringar som har utförts under 1800-talets senare del och 1900-talets första hälft. Den mest karakteristiska omgestaltningen utfördes 1948 av arkitekt Erik Lundberg.

BESKRIVNING OCH HISTORIK

Utsnitt ur ekonomisk karta 1982, blad 8E 5j Strå

Socknen

Strå socken är en medeltida socken och omnämns som *Straa*. Omkring år 1700 införlivades grannsocknen Broby i Strå och Brobys sockenkyrka revs. Broby socken bestod till stora delar av Broby gård, varvid det är tänkbart att kyrkan uppfördes på privat initiativ före sockenbildningen. Strå socken tillhör naturgeografiskt det område som hör till Vadstenaslätten. Det är en utpräglad jordbruksbygd, där jordbruket varit den dominerande

huvudnäringen. Väderkvarnar har varit vanliga på den öppna blåsiga slätten. I socknen har det funnits flera säterier, bl a Kalvestad, Mjölna och Åby eller Åbylund.

Utsnitt ur häradsekonomisk karta 1868-1877, Orlunda

Kyrkomiljön

Kyrkomiljön ligger ca 4 km söder om Vadstena och ingår i den riksintressanta kulturmiljön runt Tåkern. Närheten till Vadstena har sannolikt påverkat att kyrkplatsen aldrig utvecklats till ett fullt utbyggt sockencentrum. Strå kyrka ligger som en solitär på en höjd ute på slätten. Infartsvägen från söder kantas av en allé och vid den västra sidan ligger den f d sockenstugan och ålderdomshemmet. Huset uppfördes på 1700-talet ursprungligen som skola och bostad för

kantorn. Den utgörs av en mycket välbevarad rödfärgad tvåvåningsbyggnad med den nuvarande utformningen från en ombyggnad under 1800-talets första del. På andra sidan vägen ligger den f d prästgården. Strå gamla bytomt, Raä 38, är belägen öster och sydöst om kyrkogården och är till större delen överodlad. Strå by utgjordes av 3 hemman, av vilket ett flyttades söder om vägen under 1600-talet. Under 1700-talet var det hemman som låg öster om kyrkan komministerboställe. På en karta från år 1877 hade prästgården flyttats till sin nuvarande placering söder om vägen. Övriga hemman i byn var borta och en av gårdarna hade flyttats ca 600 m åt nordöst.

Kyrkogården

Kyrkogården omgärdas av en trädkrans samt en stenvmur av kalksten. Ingången är förlagd i söder, i alléns förlängning, och är försedd med smidesgrindar. Grindstolparna är av kalkstensskivor och krönta med kors.

Efter avslutad kyrkogårdsinventering kompletteras beskrivningen och historiken.

Kyrkobyggnaden

Strå kyrka uppfördes av kalksten under 1100-talet med ett rektangulärt långhus, smalare kor med absid och sannolikt västtorn. Kyrkan är känd bl a genom avbildningar av Elias Brenner på 1670-talet. Brenner var konstnär och vandrade genom Östergötland och tecknade av kyrkor på uppdrag av det nyinrättade Antiquitetskollegium. Teckningen visar att kyrkan vid det tillfället även hade ett tillbyggt vapenhus på södra sidan och att tornet hade en pyramidformad stenhuv. Ann Catherine Bonnier vid Sveriges kyrkor har forskat kring kyrkorna i Dals härad och har tolkat det som att tornet är byggt senare än långhuset. Vilket, menar hon, framgår av

att tornet är byggt ovanpå långhusets västgavel. Vid den omfattande exteriöra renovering som genomfördes 1991 utfördes även en murverksdokumentation. Arbetet med efterföljande rapport utfördes av antikvarie Göran Tagesson vid Östergötlands länsmuseum. Hans tolkning, som grundar sig på iakttagelserna vid murverksdokumentationen, är att tornet och långhuset är samtida. Långhusets och tornets murar ligger i förband med varandra och mur- och putsbehandling överensstämmer. Arkitekten, konsthistorikern, museimannen och den blivande riksantikvarien Sigurd Curman besökte kyrkan 1911. Han skriver därefter i ett inspektionsprotokoll att tornet har haft en utvändig ingång till första våningen från norra sidan; ”Denna öppning förde rätt ut i luften och en yttre trätrappa förde på senare tider dit upp. Det var således en af dessa för vissa äldre tornbyggnader karakteristiska anordningar, hvilka sammanhånga med Tornens egenskap af försvarsverk.” Fler detaljer i murverket från den äldsta perioden framkom vid murverksdokumentationen 1991, som t ex sydportalen, ett romanskt fönster i södra muren samt ett fönster i tornets södra mur. En sakristia hade sannolikt tillbyggt under senmedeltiden eller eventuellt på 1600-talet, men ersattes 1703 av en ny.

Vid murverksdokumentationen 1991 konstaterades att kyrkan hade utvidgats åt norr på 1640-50-talen och ett äldre romanskt fönster flyttats till den nya nordväggen. År 1703 revs det gamla koret och absiden och det nuvarande rakslutna koret tillbyggdes. Samtidigt höjdes den norra muren och taket borde då ha erhållit sin nuvarande utformning. Kyrkans fasader avfärgades med en tunn rosa kalkputs. Tornets överbyggnad fick sin nuvarande utformning vid en ombyggnad 1771 av byggmästare Mårten Beurling.

I samband med ombyggnaderna vid mitten av 1600-talet försågs kyrkan med ny fast inredning och inventarier. En ny dopfont av kalksten införskaffades år 1663. Den är sannolikt utförd i Michael Hackes verkstad i Skänninge eller i Vadstena, där man tog upp och kopierade hans modeller och motiv. Några år senare tillkom predikstolen, som är ett ovanligt arbete i ek med svarta iläggningar. En liknade predikstol finns i Vreta klosterkyrka och arkitekt Erik Fant uppger i sina restaureringshandlingar 1926 att den är tillverkad av Lars Gabrielsson. Altaruppsatsen, som är tillverkad av Bengt Wedulin i Hjo, beställdes till kyrkan 1743. Två år

senare fick målaremästare Sven Gustavsson Stoltz i Vadstena i uppdrag att måla predikstolen, så att ”han må någorlunda svara emot den nya altartavlan.”

Orgeln tillkom på 1860-talet och orgelfasaden ritades av arkitekt Ludvig Hawerman vid Överintendentsämbetet. Ritningen återger en något mer dekorerad fasad än den befintliga. Sannolikt ombyggdes eller nybyggdes även orgelläktaren vid samma tillfälle.

Kyrkans interiör präglas idag i hög grad av de renoveringar och ombyggnader som utförts under 1900-talet. I början av 1900-talet påbörjades diskussioner om att renovera kyrkan. Dessa pågick i stort sett under ett halvt sekel och ledde till en omfattande brevväxling. År 1908 utfördes en renovering efter ritningar delvis utförda av arkitekt Charles Lindholm. Församlingen lät bl a måla om predikstolen, utföra en del dekoreringsarbeten i kyrkorummet samt uppföra ett brädsjule vid tornets norra sida utan att de var godkända av Kungl Majt. Sigurd Curman inspekterade ombyggnaden i oktober 1911 och han var mycket upprörd och skrädde inte orden i sitt inspektionsprotokoll; ”Hela arbetet vittnar om bristande förståelse för den hänsyn man är skyldig iakttaga vid behandlingen af en gammal kyrka samt dessutom om bristande konstnärlig smak.”

Enligt församlingen berodde misstagen på missförstånd och bristande samarbetsförmåga hos arkitekt Charles Lindholm. Han hade lovat att inkomma med ritningsunderlag till bl a dekorationsmålning. Dessa levererades aldrig och församlingen tröttnade på att vänta och tog sakerna i egna händer. Efter prövning av Kungl Majt fann man det för gott att låta hela saken bero, men med vissa villkor. Dekoreringsarbeten av väggar och tak skulle före utgången av år 1917 målas över, de nya dörrarna skulle få en annan utformning samt brädsjule vid tornet skulle tas bort. De länsanknutna arkitekterna Sven Torgersruud och Henning Möller fick 1918 i uppdrag att se över de utförda arbetena samt utarbeta förslag till förändringar. De föreslog att dekorationsmålningarna borde knackas ner och murpartiet omputas, dörrarna skulle få ny beklädnad och brädsjule skulle få stå kvar. Möller ansåg att det skulle putsas och täckas med skiffer. ”Det står emellertid avgjort bättre och mera undångömdt å sin nuvarande plats, än om det stode fritt som ett avträde ute på den från sin lummiga vegetation numera befriade kyrkogården.” Året därpå, i november 1919, fick arkitekt Anders Roland vid Överintendentsämbetet i uppdrag att utarbeta nya förslag till ändringsarbeten. Han utgick i stort sett från Möllers ritningar och föreslog även efter önskemål från församlingen att brädsjule skulle ersättas av ett murat förråd. ”Dörrar tages från fattiggårdens vedbod, där de gamla dörrarna från kyrkans västdörr äro insatta.” Han ansåg vidare att målningarna borde få sitta kvar tills en mer genomtänkt restaurering av kyrkorummet utfördes.

Arkitekt Erik Fant, som hade samarbetat med Sigurd Curman vid ett flertal kyrkorestaureringar fick 1926 i uppdrag att utarbeta ett restaureringsprogram. Det är lite oklart om något av Fants förslag genomfördes. Det dröjde dock till 1948 innan en större renovering kom till stånd och då efter ritningar av arkitekten och professorn Erik Lundberg. Lundberg (1895-1969) var arkitekt och antikvarie vid Riksantikvarieämbetet samt professor i arkitekturhistoria vid Kungliga Tekniska Högskolan. Han var en av förgrundsgestalterna inom kyrkorestaureringskonsten under några decennier innan och runt 1950-talet. Kyrkan fick då i stort sett det utseende och färgsättning som den har idag.

Exteriör beskrivning

Kyrkan ligger i väst-östlig riktning och har ett rektangulärt långhus med rakslutet korparti, sakristia i norr samt torn i väster, som är något förskjutet åt söder. Kyrkan är uppförd av kalksten med inslag av tegel och gråsten. Fasaderna är slätputsade och avfärgade i vitt. I

putsen finns sedan omputsningen 1991 ristningar som markerar äldre öppningar i murverket. På södra fasaden återfinns en rundbågig sydportal, samt strax öster där om en högt placerad rundbågig fönsteröppning, vidare markeras tillbyggnaden mellan långhus och kor samt korportalen. På den norra sidan finns en liten fönsteröppning med en romansk kalkstensomfattning. Nordmuren har en avtrappning ca tre meter över marken, som är täckt av blyplåt. Den härrör sannolikt från 1703 då nordmuren höjdes. Sockeln består av skråhuggen kalksten, av olika ålder och utförande. Sakristian saknar sockel. Långhus och kor täcks av sadeltak, som är valmat åt öster och sakristians sadeltak är valmat mot norr. Samtliga är belagda med skiffer. Tornhuven, som består av en kvadratisk lanternin med svartmålade tornluckor med sexsidig överbyggnad täcks av svartmålad galvaniserad plåt. Stuprör och rännor är av förbehandlad plåt. Fönsteröppningarna är spetsbågiga med fönsterbågar av trä med gröntonade antikglas i blyspröjs. Solbänkar av kalksten. Tornet har en liten rundbågig öppning åt söder och en spetsbågig åt norr. Huvudingången är via tornet i väster. En ingång finns även på sakristians östra sida. Västportalen är försedd med svartmålade dubbeldörrar med diagonalställd panel samt överljusfönster. Som trappsteg ligger en räfflad kalkstenshäll. Sakristians enkeldörr har samma utformning som västingången. Mellan tornet och långhuset på den norra sidan finns en liten tillbyggnad med vita putsade fasader samt pulpettak, täckt med skiffer. Ingång från norr med äldre svartmålade dubbeldörrar med liggande panel. Mot väster finns ett litet fönster. På korets östra gavel är två gravhällar inmurade över Bengt Persson Swahn, d. 1684 och hans hustru samt över Captenlöjtnant Håkan Swahn.

Interiör beskrivning

Salkyrka med enskeppigt rektangulärt långhus. *Långhuset* har kalkstensgolv i mittgången. Bänkkvarterens golv ligger högre än mittgången och består av trägolv. Väggarna är putsade

och avfärgade i gulvit ton. Taket består av kassetter med avlutad ram och fyllningar med rödmålade skivor. Till vapenhuset leder gråmålade dubbeldörrar. Fönstren är försedda med vitgråmålade innanfönster som är skruvade på ytterbågen. Bänkarna är öppna och indelade i två kvarter och ansluter mot yttervägg i norr och söder. Gavlarnas ramverk är trärent, medan speglarna är målade i en svart stenimitationsliknande målning. Tillhörande svarvade ljushållare. Predikstolen med tillhörande trappa och ljudtak är placerad på norra väggen. Den är tillverkad 1677 av ek med svarta och vita iläggningar och dekorationer. Under orgelläktaren i väster finns en liten underbyggnad i norr av plywoodskivor, där orgelbälgen inryms. På södra sidan löper trappan till läktaren med ett litet inbyggt förråd under trappan. Läktarbarriären är målad i enkel brun träimitation med ljusare ornament i mittfältet. Den bärs upp av kvadratiska pelare med kraftiga konsoler. Läktargolvet består av ett äldre obehandlat trägolv. Orgelfasaden är tillverkad på 1860-talet efter ritningar av arkitekt Ludvig Hawerman och har samma bruna målningsbehandling som läktarbarriären samt med sparsam förgyllning. Fasaden ansluter till läktarbarriären och det är inte möjligt att passera framför orgeln. Spelbordet är placerat på norra sidan.

Koret ligger ett trappsteg högre än mittgången, men på samma nivå som bänkkvarteren. Golvet består av kalkstenplattor som är lagda i ett diagonalmönster. Väggar, tak och fönster har samma utformning som långhuset. I söder och norr finns korbänkar, som tillkom vid renoveringen 1948. Till sakristian leder en dörr av nitade järnplåtar. Altaret är inklätt med träskivor samt täckt av en äldre kalkstensskiva. Altaruppsatsen tillkom 1743 och är tillverkad av Bengt Wedulin i Hjo. Altarringen, som är rund, är av omålat trä med ljusare dekorationer och är sannolikt nytillverkad av Erik Lundberg 1948. I koret finns två dopfuntar. Den äldsta härrör från 1100-talet och har endast cuppan av kalksten bevarad. Den har en mycket speciell ornamentik, vilken sannolikt kan knytas till någon av de engelska stenmästare som var

verksamma vid Linköpings domkyrka. Dopfunten är kompletterad med nya delar 1948. Den andra, som är av röd kalksten, är försedd med årtalet ANNO 1663 och tillhör en grupp dopfuntar som tillverkades i Östergötland under 1600-talets andra hälft. En nummertavla hänger på den östra korväggens södra sida. Den är rektangulär med empirekaraktär med nummerlåda med samma typ av dekor som återfinns på läktarbarriären.

Sakristian har ett obehandlat trägolv av smala brädor. Väggarna har samma gulvitfärgade puts som långhuset. Den norra väggen är inklädd med gråmålade skåp. Taket består av breda, avlutade brädor. På östra och västra sidan finns fönsteröppningar med gråmålade innanfönster. På östra sidan finns även en ingång med ett lite vindfång med en gråmålad enkeldörr av samma typ som dörren mellan vapenhus och långhus. På väggen mot koret, öster om dörren, finns en liten nisch i muren med äldre smidda gångjärnsuttag samt en senare tillverkad lucka av järnplåtar. Dörren mellan koret och sakristian är försedd med järnplåtar.

Vapenhuset har ett golv av kalksten med ilagda gravhällar. Vitputsade väggar som övergår i takets tunnvalv. Mot långhuset finns en grå dubbeldörr och västportalens ytterdörrar är gråmålade på insidan.

Tornets första våning når man via en dörr från orgelläktaren. Den ligger tre trappsteg högre än läktargolvet. Golvet består av ett äldre obehandlat trägolv, kalkstensväggar, mot öster finns delar av ett raserat tegeltunnvalv. I den norra muren finns ett igenmurat parti med ett litet träfönster. På de övre våningarna har kalkstensmurverket utdragna fogar, spår av äldre bjälklag samt i andra våningens södra mur finns en liten rundbågig fönsteröppning.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING

Kyrkan tillsammans med kyrkogården har ett mycket markerat läge på slätten och ligger väl skild från den övriga bebyggelsen, som endast består av den f d fattigstugan och prästgårdsbebyggelsen. Kyrkplatsen utgör ett exempel på ett litet sockencentrum, som kan anses typiskt för en liten landsortssocken.

Kyrkogården

Den kulturhistoriska bedömningen kompletteras efter avslutad kyrkogårdsinventering.

Kyrkobyggnaden

Strå medeltida kyrka har trots ett flertal ombyggnader påtagligt behållit sin småskaliga romanska karaktär. Stora delar av kyrkans murverk i tornet och långhuset är från den första byggnadsperioden på 1100-talet och utgör en viktig kunskapskälla om medeltida byggnadsteknik. Skiffertaket, som tillkom 1861, är relativt ovanligt i Östergötland och har därigenom ett materialhistoriskt värde.

Interiören präglas i hög grad av olika tidsperioder, men med tyngdpunkt på de förändringar som utförts under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Arkitekt Erik Lundbergs renovering 1948 har bl a genom en genomtänkt färgsättning gett kyrkorummet en enhetlig karaktär. Kyrkan har även ett flertal äldre inventarier av mycket hög kvalitet, däribland de båda dopfontarna, altarpupsatsen samt predikstolen. Dopfonten från 1663 och predikstolen är båda tillverkade av länsanknutna hantverkare och har därigenom även ett regionhistoriskt värde. Av äldre datum är även gravhällarna i vapenhuset och de som är inmurade på östra korväggen samt järndörren till sakristian.

Sammanfattning

- Kyrkomiljön utgörs av en värdefull och ålderdomligt präglad miljö och är med sitt monumentala läge ett karakteristiskt inslag i landskapsbilden.
- Det medeltida murverket och övriga medeltida byggnadsdetaljer, som t ex delar av den skråkantade sockeln och norra väggens fönsteromfattning m m utgör värdefulla historiska dokument.
- Arkitekt Erik Lundbergs gestaltning av kyrkorummet har arkitektur- och restaureringshistoriska värden.
- Predikstolen, altarpupsatsen och gravhällarna visar på olika tillkomstperioder i kyrkans historia och har dessutom stora konstnärliga värden.

HÄNDELSELISTA

Förteckningen gör inga anspråk på att vara komplett. Den bygger enbart på nedan redovisade källor och kan i framtiden komma att revideras.

1100-1199 Nybyggnad – kyrka av sten med långhus, kor med absid och västtorn. (GT)
1100-1199 Specifika inventarier – dopfont, kompletterad och konserverad 1948. (DM)

Senmedelt Nybyggnad – Sakristia på norra sidan. (GT)
Senmedelt Nybyggnad – vapenhus eller kapell på sydsidan. (BR)

- 1640-1649 Nybyggnad – sakristia. (BR)
- 1640-1659 Ändring – ombyggnad, långhuset utvidgades åt norr. (BR, GT)
- 1642 Specifika inventarier – storklockan, omgöts 1748. (DM)
- 1663 Fast inredning – ny bänkinredning bekostad av Jöran Classon. (DM)
- 1663 Specifika inventarier – dopfunt av kalksten. (ÖLM)
- 1667 Fast inredning – predikstol troligen tillverkad av en mästare Lars Gabrielsson från Vreta Kloster. (ATA, DM)
- 1703 Ändring – ombyggnad, det gamla koret revs och kyrkan förlängdes österut med ett nytt kor med sydportal, nordmuren höjdes. Sannolikt tillkom ett nytt långhustak. Nya större fönsteröppningar upptogs. (BR, GT)
- 1703 Nybyggnad – Sakristia av sten vid korets norra sida ersatte den äldre sakristian. (GT)
- 1743 Specifika inventarier – altaruppsatsen tillverkad av bildhuggare Bengt Wedulin, Hjo. (DM)
- 1745 Ändring – fast inredning, predikstolen från 1677 målades av Sven Gustavsson Stoltz i Vadstena. (DM)
- 1747 Specifika inventarier – lillklockan gjuten av P Petraeus, Örebro. (ÖLM)
- 1748 Specifika inventarier – storklockan från 1642 omgöts av P Petraeus, Örebro. (DM, ÖLM)
- 1771 Ändring – ombyggnad, exteriör, tornhuven ombyggdes, Byggmästare Mårten Beurling. (BR, DM)
- 1784 Ändring – ombyggnad, interiör, ny läktare, förfärdigad av Petter Lindman. Ommålning av altare och bänkar. (DM)
- 1812-1842 Ändring – ombyggnad, östra kyrkporten borttogs och en ny ingång togs upp i tornet. (DM)
- 1860-1899 Fast inredning – ny läktare byggdes av byggmästare Sjunnesson. (DM)
- 1860- Fast inredning – ny orgel byggd av orgelbyggaren A Rosenborg med fasad av arkitekt Ludwig Hawerman på Överintendentsämbetet. (ATA, DM)
- 1861 Ändring – ombyggnad, exteriör, takets beläggning av spån och tegel ersattes av skiffer på långhus och sakristia. (ÖLM)
- 1861 Specifika inventarier – ny altartavla ”Marias möte med Elisabet”, kopia efter en målning av den italienska målaren Marietto Albertinelli, skänkt av prosten I H Kinnander. Den äldre altaruppsatsen hamnade på vinden. (DM, Östgöta-Bladet 1948-10-13)

- 1861-1899 Ändring - fast inredning, ombyggnad av bänkinredning och altarring. (DM)
- 1908 Tillbyggnad – vedskjul av bräder med papptak vid tornets norra vägg. Rivet 1920. (ATA, Östgöta-Bladet 1919-03-08)
- 1908 Ändring – ombyggnad, exteriör, kyrkans medeltida kalkstenssockel ersattes delvis, den utvändiga dörröppningen till tornets första våning på norra sidan murades igen och ersattes med ett fönster. Ny dörr till tornets västportal och till sakristian.(ATA)
- 1908 Ändring - ombyggnad, korgolvets kalkstengolv ersattes av ett trägolv, gravhällar över släkten Svan i korgolvets flyttades och murades in utvändigt på östra väggen. (ATA, DM)
- 1908 Ändring - ombyggnad, interiör, nytt kassettak med fyllningar av pärlspånt, omputsning av väggarna, som avfärgads i en gul ton, en romaniserande bård i grönt, rödbrunt och gult målades under taklisten, nytt trägolv i bänkkvarteren, ny dubbeldörr mellan vapenhus och kyrkorum med råglas i övre delen, upptagande av dörröppning mellan orgelläktare och torn. Altaruppsatsen från 1743 som förvarats på vinden sedan 1861 placerades åter över altaret, ommålning av altaruppsatsen och predikstolen med vit färg. Sakristian försågs med nytt undertak. Eventuellt nyupptogs ett fönster och dörr till sakristian och en ny läktartrappa. Arkitekt Charles Lindholm, byggmästare A Lindström. (ATA, Östgöta Bladet 1948-10-13)
- 1908-1909 Teknisk installation – värmeugn. (DM)
- 1911 Ändring – ombyggnad, interiör, korets trägolv som inlades 1908 var redan rötangripet och ersattes av ett diagonalmönstrat kalkstengolv. (ATA)
- 1918 Uppmättningsritningar samt förslag till förändringar av vissa detaljer. Arkitekt Henning Möller, Vadstena. (ATA)
- 1920 Ändring – tillbyggnad, brädskjulet från 1908 revs och ersattes av ett murat förråd med putsade vita väggar och skiffertak. De äldre dörrarna från kyrkans västportal återanvändes. Arkitekt Anders Roland. (ATA)
- 1920 Ändring – ombyggnad, interiör, överljusfönster vid västportalen. Arkitekt Anders Roland. (ATA)
- 1920 Ändring - ombyggnad, interiör, dörrarna mellan vapenhus och kyrkorum samt dörren vid sakristians vindfång försågs med nya lister. Arkitekt Anders Roland (ATA)
- 1926 Förslag till restaurering, interiör, omkalkning m.m. Oklart vad som utfördes. Arkitekt Erik Fant. (ATA)
- 1926 Förslag till ny orgel med spelbord på norra sidan i stället för södra samt att bakre bänkraden på norra sidan borttogs för att bereda plats för bälgen. Sannolikt utfördes det inte förrän 1948. (ATA)
- 1934 Ändring – fast inredning, nytt eller ombyggt orgelverk av Setterqvist & Son. (SLC)

- 1948 Ändring – ombyggnad, exteriör, nya fönster med blyinfattat antikglas och stormjärn. Nya dörrar eller ny ytterbeklädnad på de befintliga dörrarna till tornets västingång och till sakristian. (ÖLM)
- 1948 Renovering, interiör, den befintliga putsen knackades ner, fragment av målningar påträffades på ena väggen, omputsning. Bänkinredningen förändrades genom breddning av sitsarna och nya bänkgavlar, den främsta bänkraden borttogs för att öka korutrymmet, nya korbänkar. Ny altarring. Ombyggnad av läktaren. Innanfönster. Innertakets kassettak avlutades från den tidigare mörkbruna färgen, de spåntade bottenfälten täcktes med träfiberplattor, vilka målades i en rödaktig ton. Ny inbyggnad av plywood till orgelbälgen, Ommålning, bänkarna målades i brunt i stället för den tidigare vita färgen. Pärilsfontpanelen i sakristians tak borttogs och det äldre innertaket renoverades. Ny skåpsinredning i sakristian. Arkitekt Erik Lundberg. (ATA)
- 1948 Konservering – predikstolen som var målad i vitt och guld konserverades och de ursprungliga färgerna togs fram, liksom altaruppsatsen. Konservator Bertil Bengtsson, Linköping. (DM)
- 1948 Teknisk installation – elektrisk värme och belysning. (DM)
- 1948 Ändring – Specifika inventarier – den medeltida dopfunten försågs med ny sockel av kalksten från Borghamn efter ritningar arkitekt Erik Lundberg. (DM)
- 1971 Vård/underhåll, förslag till utvändig putsrenovering, blyintäckning av avsatser på norra muren. Ingenjör Ture Jangvik, Linköping. (ÖLM)
- 1991 Vård/underhåll, exteriör, omputsning av fasaderna, det befintliga plastfärgsskiktet hade skadat underliggande puts. Den befintliga spritputsen knackades ner och ersattes av en tunn slätputs, äldre murverksdetaljer framtogs, omläggning av skiffertaket med skiffer från Grythyttan, tornhuven fick ny plåttäckning med svart fabrikslackerad plåt. (BR, ÖLM)
- 1991 Murverksdokumentation, utförd av Östergötlands länsmuseum. (GT, ÖLM)
- 2004 Kulturhistorisk inventering av kyrkan och kyrkomiljön, utförd av Östergötlands länsmuseum på uppdrag av Linköpings stift.

Förkortningar

ATA – Antikvarisk-topografiskt arkiv, Riksantikvarieämbetet

BR – Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet. www.bebyggelseregistret.raa.se

DM – Myrgård, David, Ur Strå kyrkas historia, 1948.

GT – Tagesson, Göran, Strå kyrka, Byggnadsarkeologisk undersökning, Rapport 101:2001, Östergötlands länsmuseum.

SLC- Carlsson, Sten L, Sveriges kyrkorglar, Lund 1973.

ÖLM – Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv

BEFINTLIGA SKYDDSFORMER

Kyrkan och kyrkogården är skyddade enligt Lagen om kulturminnen 4 kap.

Kyrkomiljön ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården, Omberg-Tåkernområdet [1].

Strå-Broby m fl, K11, är utvärderad som kulturhistorisk värdefull miljö i

kulturminnesprogrammet för Östergötland, utgivet av länsstyrelsen i Östergötlands län 1983.

KÄLLOR

Antikvarisk-topografiskt arkiv, Riksantikvarieämbetet

Bebyggelseregistret - kulturhistorisk bebyggelseinformation, Riksantikvarieämbetet;

www.bebyggelseregistret.raa.se

Bonnier, Ann Catherine, Kyrkorna i Dals härad. Några av landets äldsta kyrkor. Ingår i Kyrka i bruk, Meddelande från Östergötlands länsmuseum 1996.

Ridderstad, Anton, Historiskt, Geografiskt och Statistiskt lexikon öfver Östergötland, M-Ö, Norrköping 1877.

Sveriges Bebyggelse, Östergötlands län, del V, Uddevalla 1948.

Tagesson, Göran, Strå kyrka, Byggnadsarkeologisk undersökning, Rapport 101:2001, Östergötlands länsmuseum.

Ullén, Marian, Ljungstedt, Sune, Östergötlands medeltida dopfuntar, Riksantikvarieämbetet 2003.

Östergötland, landskapets kyrkor. Red. Marian Ullén. Forskningsprojektet

Sockenkyrkorna. Kulturarv och bebyggelsehistoria. Riksantikvarieämbetet 2004.

Östergötlands läns kalender 1872.

Östergötlands länsMuseums topografiska arkiv

Övriga inventeringar

Sedan 2002 pågående inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser i Östergötlands län, utförs av Östergötlands länsmuseum.

Prästgårdsinventeringen i Östergötlands län, utförd av Östergötlands länsmuseum 1978.

Skolinventeringen i Östergötlands län, utförd av Östergötlands länsmuseum 1978.

Kartor

Häradsekonomisk karta 1868-1877, Orlunda

Ekonomisk karta, 1948 och 1982, blad 8E 5j Strå